

SAĞLIK HUKUKU, COVID 19 PANDEMİSİ VE PATENT SORUNU

1 Ocak 1995'te yürürlüğe giren Ticaretle İlgili Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması ("TRIPS Anlaşması"), farmasötik ürünleri patent olarak korunabilecek bir buluş olarak ilan etmiştir. TRIPS Anlaşmasına göre farmasötik bir ürün, patenti alınarak kaydedilip koruma kapsamına dahil olduğunda üçüncü şahıslar, söz konusu farmasötik ürünün yasal sahibinin rızası olmadan ilgili ürünü üretme, tedarik etme veya satma hakkına sahip olmamaktadır. Ne var ki, Dünya Sağlık Örgütü tarafından salgın hastalık kategorisine alınan COVID-19 pandemisi ile tıbbi açıdan savaşmak ve hukuki engelleri minimuma indirmek için hükümetler, pandemiye bir yanıt olarak farmasötik ve tıbbi ürünler için zorunlu lisansların TRIPS Anlaşmasına aykırı olacak şekilde kullanılmasına izin veren mevzuatlar yayınlamaya ve bu şekilde üçüncü şahısların kamu sağlığı menfaatini göz önünde tutarak yasal patent sahiplerinin rızası olmadan ilgili ürünlerin kullanılmasının önünü açmaya başlamışlardır. Bu şekilde kısaca, tescilli ve patent ile korunan bir farmasötik veya tıbbi ürün herhangi bir hukuka aykırılık teşkil etmeksizin üçüncü şahıslarca üretilmekte, tedarik edilmekte ve satılmaktadır.

Bu kapsamda Kanada, Şili, Ekvador gibi ülkeler COVID-19 ilaçları, aşıları ve diğer tıbbi araç ile cihazlar için zorunlu lisans verme uygulaması başlatarak TRIPS Anlaşmasının COVID-19 pandemisi açısından hukuki yaptırım sonuçlarını ortadan kaldırmak için adımlar atmaya başlamış ve patent sahiplerinin haklarını bir süreliğine ortadan kaldırmışlardır.

Hükümetlerin COVID-19 pandemisi ile kamu sağlığının üstün menfaati göz önüne alınarak bu şekilde savaşması ve salgının hukuki etkilerini minimuma indirmek için patent haklarının da bir süreliğine ihlal edilmesinin sağlanması beklenmedik bir durum oluşturmamıştır. Zaten bazı ilaç firmaları da COVID-19 tedavisi için test aşamasında olan ürünlerinin üzerindeki patent uygulamalarını askıya alma yoluna gitmektedirler. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulmuş olan dünyanın en ünlü biyofarma şirketlerinden ve ilaç üreticilerinden biri olan AbbVie, COVID-19 tedavisinde kullanılması için test aşamasında olan HIV / AIDS'in tedavisi ve önlenmesi için kullanılan Kaletra ve Aluvia ilaçları üzerindeki patent uygulama-

larını askıya almıştır. Bu şekilde, üçüncü tarafların patent ihlali ile suçlanmadan ilgili ilacın çoğaltılmasına izin verilmesi mümkün olacak ve şayet ilgili ilaçlar COVID-19 tedavisinde etkili bulunur ise de bu çoğaltılan versiyonların satın alınması mümkün olacaktır.

Netice itibari hükümetler, COVID-19 salgınının toplum sağlığı üzerindeki etkilerini minimuma indirmek ve toplu zararları önlemek amacı güderek hukukun diğer alanlarında olduğu gibi fikri mülkiyet hakları kapsamında da adımlar atmışlardır. Aslen dünyanın en kapsamlı anlaşmalarından biri olan ve özellikle ilaç sektöründe çok büyük önemi bulunan Fikri Mülkiyet Haklarını Koruma görevini üstlenen TRIPS Anlaşması sektörün yatırım, araştırma ve geliştirme maliyetlerini geri kazanmak ve tasarrufta bulunmak için de teşvikler de sağlamaktadır. Her ne kadar toplum menfaati her şekilde hükümetler tarafından en üst değerde görülmekte ise de TRIPS Anlaşmasının bu şekilde ihlal edilmesinin ve mülkiyeti koruyan patentlerin askıya alınmasının yüksek değerli ve uzun vadeli yatırımların teşvikini azaltacağı aşıkardır. Dolayısıyla bütün hükümetlerin, TRIPS Anlaşmasının tarafı olup olmadığına bakılmaksızın patent sahiplerinin haklarını korumak ve zorunlu lisansları önlemek ile birlikte ilaç endüstrisinde yapılacak değişikliklerin sonuçlarını minimuma indirmekle mükellef olduğunu unutmamak gerekir.

Zira bu geniş yetki, hem patent sahiplerinin haklarının korunması hem de başka bir açıdan, hükümet müdahalesinin sınırlanması ve iktidar amaçlarının kötüye kullanılmasının engellenmesi bakımından da önemlidir. TRIPS Anlaşmasının bu şekilde askıya alınmasının sonuçlarını minimuma indirmek için ise başvurulabilecek en adil yöntemin, uygulamalara zaman sınırlaması getirilmesi şeklinde olacağı düşünülmektedir.

Daha fazla bilgi ve sorularınız için:

tr.hansu.av.tr | +90 216 464 12 12

© Hansu Avukatlık Ortaklığı

Hansu Avukatlık Ortaklığı, yerli ve uluslararası müvekkillerine özellikle gayrimenkul, şirketler, vergi, enerji ve fikri mülkiyet hukuku alanında hizmet veren bir avukatlık ortaklığıdır. Bu makale Türkiye’de hukuk alanındaki gelişmeleri paylaşmak amacıyla hazırlanmıştır. Hukuki bir görüş veya yönlendirme olarak düşünülmemelidir. Özel sorular ve sorunlar bakımından hukuki danışman görüşü alınmalıdır.

